

Museet i tidens tegn

Et tidsligt blik på museumsaktivismen

KASPER THISSENIUS HAUNSTRUP RATHJEN

Title: The Museum in the sign of times. An inquiry into the temporal nature of museum activism

Abstract: *Museum activism seems to be on everyone's lips these days. The notion of activism enters a museological scholarly and political debate that had previously been defined by questions concerning the relationship between enlightenment and entertainment, authenticity, representation, and globalization. Museum activism challenges the traditional temporal character of the museum by demanding a presentistic – part futuristic – understanding of time. The basic assumption of this article is that the traditional cultural history museums confronts the visitor with his own temporality. The fundamental problem is that museums traditionally asks questions of the temporal character of mankind, whereas activism delivers answers and demands action. This paper aims to discuss the temporal implications of museum activism.*

Keywords: museum history, activism, temporality, sociomuseology, museology, Augustine, Eva Brann, Millennium Development Goals and museums.

INDLEDNING

”Posterity has arrived – the necessary emergence of museum activism” (Janes & Sandell 2019:1). Således indleder de to prominente museologer Robert R. Janes og Richard Sandell deres introduktion til antologien *Museum Activism*. Dermed sætter de ikke bare museumsaktivismen i et museologisk perspektiv, men understreger også, at den har et temporalt anliggende. Museets relation til sin egen samtid har længe været et fokus i den traditionelle museumshistorie (Rasmussen 1979), og museets arbejde

med og manipulation af tid er heller ikke overset (Walklate 2012), men museumsinstitutionens temporalitet og dets implikationer er relativt uopdyrket land. Med afsæt i Fiskeri- og Søfartsmuseets ”Verdensmåls-event”, Shorewalk, der er et bud på fremtidens aktivistiske udstillingsformat ønsker denne artikel at undersøge museumsaktivismens temporale implikationer. Som kulturhistorisk forsker ansat på museet har jeg – fra sidelinjen – haft mulighed for at følge udviklingen af projektet, der blev afviklet i september 2020 og danner præcedens for årlige gentagelser.

TEORETISK AFSÆT

Når jeg taler om museets temporalitet, erkender jeg også, at det er museets ansatte – ikke bygningen – der indtager, bearbejder og fortolker samtidens tegn, til hvad de opfatter som en meningsfuld måde, hvorpå de kan ”lave museum” i deres egen tid. Til at skitserer rammerne af en idéhistorisk udvikling af museets temporalitet trækker jeg til dels på den fænomenologiske tradition, der har diskuteret spørgsmålet om menneskets relation til tidslighed gennem flere århundreder. For et mere håndfast afsæt henter jeg inspiration i historiefagets egen refleksion over tidslighed. François Hartog forsøgte i *Regimes of Historicity* at periodisere forskellige tiders dominerende forestillinger om tid – og deres relation til historien. Fra et fortidsorienteret regime, over et moderne, futuristisk (fremskyndet af revolutionerne i slutningen af 1700-tallet) og slutteligt vores aktuelle, præsentistiske ”nutidsregime” (Hartog 2015:17). Endvidere henter jeg inspiration i Reinhart Kosellecks modernitetstese, der foreslår, at det moderne menneske i højere grad end det før-moderne har en gennemgribende forestilling om, at fremtiden kan skabes (Koselleck 2007:12). I tesen foreslår han, at det moderne menneske, med ovenstående in mente, i stigende grad siden midten af 1700-tallet har udviklet en samtidskritik knyttet an til tidens fremtidsorienterede og utopiske historie-filosofier. Disse har så udmøntet sig i konkrete politiske dagsordner, der har efterstræbt (og til stadighed stræber) efter at skabe en bedre verden (2007:10). En væsentlig faktor i denne tese er også spørgsmålet om tidslig acceleration, om hvilken Koselleck andetsteds reflekterer, at tiden omkring de borgerlige revolutioner i 1700-tallet kendetegnes ved en opfattelse af temporal forkortelse eller tidslig acceleration i et brud med en før-moderne tidsopfattelse

(2018:123). I museumshistorien forekommer denne idé om tidslig acceleration/forkortelse da netop også som værende emblematiske for det jakobinske museumsarbejde på Louvre i 1793–1794, hvor kulturlivet skulle understøtte – og accelerere – revolutionen og dens mål (McClellan 1998:305). Artiklen efterstræber ikke at præsentere et begrebshistorisk studie af museumsaktivismen, men forudsætter på skuldrene af Koselleck, at aktivisme netop er et af de moderne ”forventningstunge” fremtids- eller bevægelsesbegreber”, der afløser de traditionelle ”erfaringsmættede begreber” (Thorup 2013:95).

FISKERI- OG SØFARTSMUSEET I ESBJERG

På den danske vestkyst ligger et museum, der siden 1968 har formidlet om menneskets møde, arbejde og generelle system med havet. I 2016 bebudedes ved tiltrædelsen af den nye direktør David Dupont-Mouritzen et radikalt skifte i museets mål og virke, som er vævet ind i spørgsmål om tidslighed og tidens tegn. Museet stod i stampe, og tiden var inde til en relancering af, hvad et museum for menneskets relation til havet skulle være. Kulturhistorisk har museet hidtil været byens og erhvervsfiskeriets museum, men i takt med at fiskeriet er forsvundet – delvist erstattet af først den sorte, sidenhen den grønne, offshore – fra Esbjerg, fylder det også mindre i museets ressortområde. Byens identitet er således i færd med at undergå et skifte, hvor fiskeriet er et overstået kapitel – fremtidens Esbjerg tårner nu i stedet frem som en energimetropol. Det er måske derfor ikke overraskende, at FN's verdensmål spiller en central rolle i kommunalpolitikens markedsføringsstrategi i disse år, hvorfor de da også er inkorporeret i kommunens visionsplan *Vision 2025 – Energi til mere*.¹ Museer forsøger ofte at indgå i en symbiose med det omkring-

6 liggende samfund, sikringen af den lokale forankring, og det er måske derfor endnu mindre overraskende, at Fiskeri- og Søfartsmuseet også ønsker at være en aktiv medspiller i de lokalpolitiske visioner, der har et globalt udsyn. I januar 2020 italesatte Dupont-Mouritzen denne kursændring i dagbladene, hvor han bl.a. udtalte, at museet skulle ”arbejde ud fra FN’s 14. verdensmål om at sikre livet i havet. Vi har valgt at arbejde ind i det naturhistoriske felt med afsæt i verdensmålet” (Stokbro 2020). I et tidligere interview omfavnedes den aktivistiske linje ligeledes:

- Vi står lige på trinnet til en ny verdensdagsorden, hvor klimaproblemerne optager flere og flere, og hvor der efterlyses bud på, hvordan problemerne kan håndteres. Her mener jeg, at vi på Fiskeri- og Søfartsmuseet har en unik mulighed for at positionere os i debatten. Vi skal anskueliggøre problematikkerne og løbende markere os. Det vil være med til at gøre museet til et sted, hvor man med glæde jævnlige vender tilbage for at få information og måske blive inspireret til selv at gøre noget, når man kommer hjem. Vi skal være mere aktivistiske. (Westphal 2019).

Organisatorisk er museet bemærkelsesværdigt i og med, at det går på to ben: et kultur- og et naturhistorisk. For det naturhistoriske felt er aktivismen for bæredygtighed oplagt og spejler på sin vis blot det, der i stigende grad foregår på universiteterne, hvor bæredygtighed og forskning går hånd i hånd, eksemplificeret ved professor Katherine Richardsons forskning og ledelse af Sustainability Science Centre på Københavns Universitet. Det naturhistoriske felt forsker i og formidler om en verden baseret på naturlove – det erkendende subjekt er i realiteten overflødig i den henseende, og dermed bliver dets temporale spørgsmål også irrelevante. Det kulturhistoriske felt er derimod bestemt af det erkendende subjekt og dets påvirkning

på verden over tid, hvilket uddybes nedenfor. Aktivismen vil derfor også have forskellige implikationer for museets forskellige fagligheder.

EN MARCH FOR FN’S VERDENSMÅL

Et forsøg på at konkretisere, hvad der ellers kunne risikere at forblive ved skåltaler, blev gjort med projektet ”Shorewalk”, hvor museet i samarbejde med lokale virksomheder, skoler og kommunen arrangerede en fælles ”march for FN’s verdensmål”. På projektets hjemmeside kan man om arrangementet læse, at ”Fiskeri- og Søfartsmuseet mener, at verdensmålene er det vigtigste navigationsværktøj til en fælles fremtid.”² Marchen, der skulle have været afviklet i april, blev udskudt grundet COVID-19-pandemien, men den afslører i sine forundersøgelser og forberedende manøvrer en ambitiøs og omfattende nytolkning af museets rolle i aktivismens navn. Skoleklasser og lokale virksomheder, såsom Semco Maritime, Danske Bank og Blue Water Shipping, skulle i fællesskab kuratere udstillinger spredt ud over en 10 kilometer lang strækning, der så skulle udgøre marchen for verdensmålene. Projektet applicerer en del af de tendenser og elementer, som gør sig gældende i den såkaldte sociale museologi, hvor netop demokratiseringen, bæredygtighed og det aktivistiske spiller centrale roller. Særligt interessant er det naturligvis, at det traditionelle museumsarbejde rykkes uden for museets fire vægge og i overvejende grad overlades i ikke fagkyndige hænder. En sådan en udfordring og nytolkning af det traditionelle museum er svært at forestille sig, hvis ikke det havde været for det globale fokus på klimaudfordringer og debattens popularisering bl.a. i kraft af den unge svenske klimaaktivist Greta Thunbergs medieoptrædener. I markedsføringsmaterialet til Shorewalk benyttes Thunberg da også som trækplaster. Under

overskriften ”Verdensmål og virkelighed” kan man således læse:

”Gå i panik,” siger den svenske pige Greta Thunberg rørende og inspirerende. Nu ligger det ikke til Esbjerg at gå [i] panik. Få steder i verden har forandret sig mere fundamentalt. Igen og igen. Danmarks fremtid bliver skabt her på havnen. · Fiskeri- og Søfartsmuseet arbejder strategisk med verdensmål 14 – Livet i havet. · Shorewalk er verdensmål i virkeligheden – ikke fine rapporter eller vrede opråb. · Mange udfordringer kan løses, hvis vi bruger havet strategisk og innovativt uden at pege fingre ad fortiden. · De unge skal forstå – og vi andre skal huskes på – at Energimetropolen er fremskridtets møde med status quo. Esbjerg var, er og bliver porten til fremtiden. (Shorewalk 2020).

Paragrafferne afslører ønsket om en mere afvejnet aktivisme, men de temporale implikationer er også iøjnefaldende. For det første at Esbjerg skulle være en slags portal, hvor fremtiden kontinuerligt er blevet skabt (der spiller på en forestilling om byen som et transformationens og innovationens sted), men måske mere interessant er bemærkningen om, at der ikke skal peges fingre ad fortiden. Fortiden bliver med andre ord noget, vi skal tolerere, imens vi i nutiden skaber en bedre fremtid.

Hvis vi ihukommer Kosellecks tanker om de moderne begreber, der er primært nu- og fremtidsfokuseret, er det endvidere bemærkelsesværdigt, at Shorewalk-projektets essens et andet sted i markedsføringsmaterialet beskrives således: ”Shorewalk 2020 bliver en gigantisk bæredygtighedsudstilling, hvor havn møder by, voksen møder ung, nutid møder fremtid” (Shorewalk 2020).

MUSEUMSAKTIVISMENS KOMME OG TEORI

En angloamerikansk idé om kulturinstitutioners aktivistiske ansvar og deltagelse i den

offentlige debat har i løbet af det sidste årti vundet indpas i den museologiske litteratur. Emner om museet som en aktiv institution for fremmelsen af f.eks. social inklusion og retfærdighed, ligestilling – omfordelings- og kønspolitisk –, repræsentation og klima optager siderne i de store museumshåndbøger og -antologier. Den ”nye museologi” er nu blevet til ”socialmuseologi”. I 2019 år blev debatten om museet som en aktivistisk institution for alvor aktualiseret. Anstødsstenen var ICOMs bebudelse af en ny museumsdefinition, der ellers – med få rettelser – har været den samme siden 1946. Den traditionelle definition (her gengivet på engelsk) lyder:

A museum is a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment. (ICOM 2019)

En komite (Committee for Museum Definition, Prospects and Potentials (MDPP)) ledet af danske Jette Sandahl, tidligere museumsdirektør på bl.a. Kvindemuseet i Aarhus, Verldkulturmuseet i Göteborg og Københavns Museum, præsenterede i 2019 et bud på en ny, mere ”opdateret” definition på museumsbegrebet:

Museums are democratising, inclusive and polyphonic spaces for critical dialogue about the pasts and the futures. Acknowledging and addressing the conflicts and challenges of the present, they hold artefacts and specimens in trust for society, safeguard diverse memories for future generations and guarantee equal rights and equal access to heritage for all people.

Museums are not for profit. They are participatory and transparent, and work in active partnership

with and for diverse communities to collect, preserve, research, interpret, exhibit, and enhance understandings of the world, aiming to contribute to human dignity and social justice, global equality and planetary wellbeing. (ICOM 2019)

I et tidsligt perspektiv er det naturligvis bemærkelsesværdigt, at definitionen bestemmer tid i flertal: *pasts and futures*. Sandahl fulgte trop med sit eget temporale forsvar for den nye definition, da det gamle begreb, ifølge hende: "does not speak the language of the 21st century". Overordnet set måtte en ny definition respektere *tidens* krav om "cultural democracy" (Noce 2019a). Til et nationalt publikum havde hun allerede i 2017 erklæret, at den gamle definition var fanget i "tidligere perioders tænkning" og altså måtte temporaliseres, så den kunne være tidssvarende og tilstrækkelig ift. "nutidens radikale demokratiske fordringer" (Sandahl 2017:32). Den prominente museolog og forhenværende medlem af begrebskomiteen, François Mairesse, opponerede, at definitionen leflede for tidens "fashionable values" og dermed havde mere karakter af en programmatisk erklæring end en egentlig begrebslig definition (Noce 2019a). ICOM kunne ikke enes om definitionen, hvortil ICOM's leder, Susay Aksoy, proklamerede, at museerne må sætte sig i en førerposition, særligt i disse "times of profound societal changes" (Noce 2019b). Processen om at finde en ny definition fortsætter i indeværende år, men det aktivistiske islæt har allerede manifesteret sig i museologien.

AKTIVISTISK MUSEOLOGI

Aktivismen arbejder ikke ud fra deisen om neutral refleksion og oplysning, men giver derimod svar – svar på problemstillinger, der traditionelt henføres til den politiske sfære.

Intet sted kommer dette mere tydeligt til udtryk end i bogserien *Museum Meanings*, som løbende udgives af Routledge, og hvis formål er at belyse de imperativer, som tiden stiller fremtidens museer. I *Museum Activism* forklarer redaktørerne Richard Sandell og Robert R. Janes, at museerne ikke bare *har potentialet*, men tilligemed *er forpligtet* til at sikre en mere bæredygtig, lige og mere retfærdig verden (Janes & Sandell 2019:xxvii). At det netop er politiske spørgsmål, der i den henseende er omdrejningspunktet, understreges ved, at oppositionen til forfatterens erklærede værdier ikke er inviteret til at bidrage (2019:xxviii). Museumsaktivismens politiske natur er ikke artiklens hensigt at diskutere – en sådan diskussion pågår allerede, som redaktørerne selv påpeger –, men det er bestemt værd at overveje, hvilke konsekvenser socialpolitisk, aktivistisk museumsarbejde vil få for eksempelvis danske statsanerkendte museer, som er modtagere af skattefinansierede tilskud. For Fiskeri- og Søfartsmuseets vedkommende betød aktivismens entré, at museets rolle kom til politisk debat – endda i højeste instans.³ Redaktørerne slutter deres indledende bemærkninger af med at appellere til tidens imperative kraft:

This recognises that, whilst museum activism involves work that is undeniably challenging and risky, there is a growing and irresistible imperative to redefine the contemporary museum as an active agent in shaping the world around us and making it a better place for all (2019:XVIII).

Bidragene til *Museum Activism* understøtter i høj grad fortællingen om en samtid, der undergår radikale forandringer med henblik på – eller dikteret af forestillingen om – fremtiden. Hvor kuratorer traditionelt set ville sige, at de bevarer samlingerne for eftertiden, insisterer forfatterne på, at eftertiden er nu – så-

ledes indsnævres vores tidshorisont og bliver præsentisk. Bidraget kredser omkring den ”latente kraft”, der med museumsaktivismen nu endelig er ved at vågne i det globale museumslandskab. Kongstanken i bidraget er, at museer aldrig har været neutrale, men altid har været aktive medspillere i deres tid (2019:8). Også i det skandinaviske museumslandskab aner man denne forskydning i det tidslige blik på museets rolle imod stadig mere og mere aktuelle, bl.a. identitetspolitiske og fremtidsorienterede problemstillinger – særligt på kunst-, men også på de kulturhistoriske museer. Eksempelvis vil den nytiltrådte museumsdirektør ved Astrup Fearnley Museet i Oslo, Solveig Øvstebø, arbejde for at gøre samlingerne ”mer inkluderende og mindre hvid og maskulin” (Hammer 2020), og i Danmark mener museumsdirektør ved Kvindemuseet, Julie Rokkjær Birch, at COVID-19 pandemien har lært os, at museer bør være mere aktivistiske. Foruden afvisningen af at museer nogensinde skulle have været neutrale, bemærker man i Birchs indlæg netop, at tiden spiller en væsentlig rolle for aktivismen.

Alt dette har momentum lige nu. Men det er efterspillet, der bliver rigtig interessant. Kan det øgede politiske fokus på kulturens værdi fastholdes og blive til en langsigtet strategi? Det vil kræve politiske ambitioner og dertilhørende investeringer, hvor samfundsudvikling, social ansvarlighed og chancemod bliver en fastforankret del af museernes drift. Er en sjettejule om samfundsaktivisme i museumsloven under opsejling? Det synes jeg faktisk, vi som samfund har fortjent (Birch 2020).

MUSEUM VERDENSMÅL

Ovenstående museologiske refleksioner kan hurtigt blive en studentikositet. Har diskussionen overhovedet relevans og betydning uden

for universiteter, de teoretiske kollektiver og laboratorier? Forfatter Jakob Knudsen lærte os, at virkeligheden er altings prøve, og museumsaktivismen har for alvor gjort sin entre i virkelighedens danske museumslandskab i form af FN’s Verdensmål. I januar 2020 indbød Organisationen Danske Museer (ODM) til chefnetworksmøde, hvor bæredygtighed og FN’s Verdensmål stod på programmet. ODM’s initiativer ledte til et forsøg på at konkretisere, hvordan museerne kunne arbejde aktivt med verdensmålene. Rationalet for dette er, ifølge ODM, at ”Social og økonomisk bæredygtighed er temaer, museerne som væsentlige og populære samfundsinstitutioner skal kunne håndtere”.⁴ Det er en omfattende og udfordrende opgave, og ODM foreslår i stedet, at de 169 delmål under FN’s 17 Verdensmål i museumsregi koges ned til 53 delmål (fig. 1). En del af disse delmål knytter sig til opgaven med at få skabt bæredygtige institutioner,⁵ imens andre henvender sig til museernes traditionelle formidlings- og forskningsforpligtelser, der indikerer en retning for, hvad der bør undersøges og fortælles om på et tidssvarende museum. Det er delmål som 1.b (advoker som kulturel stemme for fattige og ligestilling), 4.7 (understøt kulturens bidrag til bæredygtig udvikling, frem globalt medborgerskab og anerkend kulturel mangfoldighed) 9.5. (styrk forskning i bæredygtig udvikling i samarbejde med fx erhverv og universiteter), 5.3 (oplys om skadelige (historiske) skikke som børne-, tvangsægteskaber og omskæring) og f.eks. 10.7 (medvirk til at sikre ordentlig migration og mobilitet), der peger tydeligst på fremadrettede fokusområder, som traditionelt set tilhører den politiske sfære. Imperativer som *understøt*, *styrk*, *medvirk* og *advoker* understreger delmålenes aktivistiske karakter, men afslører også den tidlige betragtning, der peger frem mod et i fremtiden allerede realiseret mål. Delmåle-

Museer og verdensmål

10

De 17 verdensmål består af 169 delmål. Til inspiration har ODM udvalgt og bearbejdet 53 delmål, som kunne være særlig relevante for museerne.

Fig. 1. "Social og økonomisk bæredygtighed er temaer, museerne som væsentlige og populære samfundsinstitutioner skal kunne håndtere." Således lyder meldingen fra ODM. Her er deres bud på, hvordan FN's Verdensmål kan oversættes til museumsarbejdet. Copyright: Organisationen Danske Museer, ODM.

DANSKE MUSEER
ORGANISATIONEN

ne bliver således udtryk for en tidslighed, der lader sig styre af en forestillet (fastlagt) retning mod det *gode*; hvis disse mål følges, slipper vi ud af fortiden og havner sikkert i fremtiden. Det er i slipstrømmen på denne udvikling, at Fiske- og Søfartsmuseets aktivistiske Shorewalk må forstås. Det er ”tidens tegn”, men hvilke temporale implikationer har disse aktivistiske tegn for museumsinstitutionen? For at forstå dette vender vi os for en stund mod en mere filosofisk og historisk diskussion af museets relation til tid.

MUSEUM OG TID - HISTORISK OG FILOSOFISK BETRAGTET

Vi søger Slægtens Spor i stort og smaat,
i Flinteoksen efter Harvens Tænder,
i Mosefundets Smykke, plumpt og raat,
i Kirkens Kvadre, lagt af brede Hænder.
Hvert skimlet Skrift, hver skjoldet Alterbog
har gemt et Gran af Slægtens Ve og Vaade;
nu skal de røbe mig, hvad Vej jeg drog,
og løfte mig en Flig af Livets Gaade.
(Aakjær 1916)

Forfatter og lokalhistoriker Jeppe Aakjær indkapslede på underfundig vis museets kvintessens i anden strofe af digtet *Historiens Sang* fra 1916. De første par vers parafraserer den store guldalderdigter Adam Oehlenschlägers digt, *Guldhornene*, om fundet og tabet af guldhornene i starten af 1800-tallet; det er den almenmenneskelige samlertang, længsel og søgen efter rødderne – materielt og åndeligt. Langt mere interessant er imidlertid de sidste fire vers, der afslører historiarbejdets temporale karakter. Aakjær, der redigerede lokalhistoriske årbøger i næsten to årtier og assisterede oprettelsen af Skive Museum, var ikke uvant med kurateringen af tid og materialitet.

Med skriftet, der er ramt af skimmelsvamp, og den skjoldede alterbog fortæller Aakjær

ikke blot om fundet af gamle genstande, men tillige deres bevægelse gennem tid; svampen og skjolderne som processer, der påvirker materialet. Modsat Oehlenschlägers *Guldhornene*, hvor det ”røde guld” (Oehlenschläger 1803) synes gudgivet og upåvirket af tidens gang, er Aakjærs verden bestemt af naturlove. Men det er også en verden, der er befolket af erfarende beskuere, og perceptionen af mennesket, dets kultur og historie, i denne verden, der konstant er i bevægelse, rejser ontologiske spørgsmål hos digteren. Skriftet og alterbogen taler ikke kun til Aakjærs kulturhistoriske interesser om fortidens forhold (Slægtens Ve og Vaade), men stiller spørgsmål ved, hvad det overhovedet vil sige at bevæge sig gennem og være i tiden – et spørgsmål, der til sidst vendes mod digteren selv. I digtet, der primært er skrevet i nutid, viser ovenstående spørgsmål, hvilken vej Aakjær *allerede var draget*. Foruden at indikere et skæbnefællesskab med fortiden, afslører den syvende strofe en erkendelse af, at beskueren ikke kan frisætte sig selv fra temporalitetens ontologiske grundvilkår. Aakjær er – ligesom foregående og kommende beskuere – dømt til at være og bevæge sig i tiden. Betydningsindhold og grammatik fordrer en flydende temporalitet, der løfter en ”Flig af Livets Gaade”; Aakjær konfronteres altså med sin egen tidslighed i mødet med skriftet, alterbogen og de henfarne slægter.

TIDEN

Aakjær forfattede *Historiens Sang* i en tid, hvor Edmund Husserl formulerede den moderne fænomenologi, men spørgsmål om tiden og menneskets relation til sin egen tidslighed har dybe rødder i den kristne, europæiske idéhistorie. Et prægnant afsæt for denne system med tiden er Johannes’ Åbenbaring, hvori Gud, ”han, som lever i evighedernes evigheder”, står

over for menneskets timelige eksistens. Evigheden er umulig for mennesket at begribe, og kun gennem Jesu liv, død og opstandelse kan det timelige spejles i det evige og give et – om end ufuldstændigt – indblik i skaberværket. I en førkristen kontekst bestemmer Aristoteles' fjerde bog om fysikken – i naturens og fysikkens verden – tiden som bevægelsen kvantificeret, eller målt og talt. Aristoteles' tid forudsætter dermed også et tællende subjekt, og her bliver den fænomenologiske vinkel aktuel (Aristotle 1991:70). Kirkefaderen Augustin var måske en af de første, der fik sat ord på menneskets relation til sin egen tidslighed i selvbiografien *Bekendelser*, hvori han på undrende vis formulerede tidens mystiske natur:

For hvad er tid? Hvem kan forklare det kort og enkelt? Hvem kan overhovedet begribe det i sin tanke, så han kan fremstille det i ord? Hvad er på den anden side mere kendt i daglig tale end ordet tid? Vi forstår udmærket, når vi selv siger det, og også når vi hører en anden sige det. Hvad er så tid? Hvis ingen spørger mig om det, ved jeg det (Augustin 2018:255).

Kirkefaderen gør altså tidsligheden til et spørgsmål af præsensisk natur. Fortid og fremtid findes i nutiden, eller som Augustin formulerede det i 11. bog af sin *Bekendelser*: ”Der er tre tider, en nutid med henblik på fortiden, en nutid med henblik på nutiden og en nutid med henblik på fremtiden” (2018:260). Den nutidige længsel efter en evig fremtid trækker ifølge Kant i sit angreb på den præjekske gejstlighed i *The End of all Things* (1794) tråde helt tilbage til det antikke Persien. Han fremhæver desuden, at vores tanker om fremtiden alene baseres på vurderingen af vores egen timelige ageren (Kant 1996:224).

Temporaliseringen af mennesket kan således forstås som erkendelsen af den levende

vekselvirkning mellem for-, nu- og fremtid. Denne syflen med tiden synes uløseligt bundet sammen med museumsinstitutionen, og det er måske derfor heller ikke overraskende, at lignende spørgsmål blev stillet (og forsøgt svaret på) i tiden omkring det moderne museumsvæsens grundlæggelse og konsolidering af navnkundige fænomenologer som Hegel og Heidegger. I *Åndens Fænomenologi* personificerede Hegel på bemærkelsesværdig vis tiden som en ung kvinde, der rækker os ”fortidens frugter”. Det er ikke nødvendigvis fortidens levn – i dette tilfælde frugterne – der er interessante, men derimod den unge kvinde og vores forhold til hende. Hegel skriver om levnene:

De er nu, hvad de er for os: smukke frugter plukket fra et træ, som en venligsindet skæbne overrækker os – som en ung pige kunne sætte dem frem for os. Frugternes virkelige liv findes derimod ikke – ikke træet, der bar dem, ikke den jord og de elementer, der udgjorde deres substans, ikke det klima, der gav dem deres særlige bestemthed, ikke årstidernes veksel, der herskede over deres vækst. (Hegel 2017:523).

Nogenlunde samtidig i Danmark skosede den unge digterpræst N.F.S. Grundtvig en gryende professionel arkæologi, der sidenhen skulle udgøre fundamentet i det nye nationalmuseum, for at mangle blikket for denne levende tidslighed og i stedet fokusere på ”smuldrende Lerpotter og afslebne Stene, hvis *Mængde* Intet lærer os” (Grundtvig 1809:1664). Grundtvig modstillede sidenhen de to forskellige tilgange til tidsligheden gennem historiestudiet: en *naturvidenskabelig*, matematisk og en levende, historisk tilgang. Den historiske tilgang var bestemt af det ”*Forbigangne og Tilkommendes Forbindelse*” (1839:421). Angrebet på tidens arkæologer var et angreb på museumsaktivis-

mens diametrale modsætning; studiet af fortidens levn alene for studiets skyld. Grundtvig karikerede – som så ofte – på polemisk vis arkæologerne som ”Dödens Geheime-Archivarius og Secretair”, der ikke havde den mindste interesse i at sætte beskueren i et levende forhold til for- og fremtiden (1839:431). Han angreb med andre ord ’antikvarismen’, forstået som de unødvendige studier af ligegyldige detaljer, der misforstod historieforetagens temporale opgave. I stil med Grundtvig beklagede den tyske filosof Nietzsche sig også over naturvidenskabeliggørelsen af fortiden, hvorved alt ”liv” frarøves historiarbejdet (Nietzsche 1874:14). Han reflekterede i *Historiens Nytte* ligeledes over den antikvariske tilgang til historien og påpegede, at den ville degenerere, hvis den ikke formåede at inspirere og fylde nutiden med entusiasme. Et halvt århundrede senere undrede tyske Martin Heidegger, Husserls mest prominente elev, sig – ikke ulig Grundtvig – over det tidslige aspekt i mødet med genstande fra fortiden. I den monumentale afhandling, *Væren og Tid*, spurgte han således om, hvordan historiens levn kunne være fra fortiden, når de netop var til stede for museumsgæsten øjne. Svaret findes, ifølge Heidegger, i museumsgenstandenes relation til en tilstedeværen (*Dasein*) i fortiden.

Den historiske karakter af de endnu bevarede oldsager grunder altså i »forgangenheden« af den tilstedeværen, med til hvis verden de hørte. [...] De endnu forhåndenværende oldsager har en »forgangenheds«- og historiekarakter på grund af deres brugstøjsmæssige tilhørighed til og herkomst fra en fortidig verden tilhørende en forhenværende tilstedeværen (Heidegger 2007:417–418).

Museumsgenstanden er med andre ord kun historisk interessant hos Heidegger i den forstand, at den knytter sig til et levet liv i fortiden.

TIDENS ACCELERATION

Over hundrede år efter at Aakjær forfattede *Historiens Sang*, synes tiden stadigvæk at tryllebinde os. I vores tid synes spørgsmålet om netop tid at være præget af *fremtid* og en dertil knyttet alarmisme og aktivisme. Som eksempel herpå kan vi vende blikket mod kunsthøjskolen, hvor redaktørerne til det kunsthistoriske tidskrift *Passepartout* indleder nummeret ”Tid og Temporalitet” med at konstatere, at:

Tiden føles knap. Det mærker vi ikke mindst i mødet med det, man kunne kalde for klodens tid, og den klimadagsorden, der i disse år vinder terræn (...) Der er måske kun få år tilbage at handle i, hvis de erklærede mål om at holde den globale opvarmning under 1,5 grader Celsius skal nås (Herrie *et al.* 2020:4).

Hos Janes og Sandell er det ligeledes samtidens accelererende udfordringer, der gør, at museerne skal tilpasse sig tidens imperativer (Janes & Sandell 2019:1–2). I en af museologiens søstervidenskaber, kulturarvsstudier, er man også opmærksom på denne problemstilling. I antologien *Future Heritage* fra indeværende år reflekterer forfatterne over, hvilke implikationer den moderne præsentisme og futurisme har på kulturarven:

[It] produces a kind of pervasive ontological crisis; heritage is paralysed by the imperative to make decisions in the present that also hold open the possibilities of different futures in which those decisions may be rendered incorrect (Harrison 2020:35).

AKTIVISMENS TEMPORALE IMPLIKATIONER

Museumsaktivismen udfordrer altså de ontologiske og temporale grundvilkår, der gør

14 sig gældende for museumsinstitutionen. Det kan illustreres ved at vende tilbage til Aakjærs møde med skriftet og alterbogen, der fordrer en accept om at leve *i* tiden, men som også stiller spørgsmål, der aldrig til fulde kan besvares. Sidestilles dette med nutidige bud på museumsaktivismen, der vil vise museumsgæsten vejen – altså give svarene – til en bedre verden (Holst 2018), så aner vi konturerne af to vidt forskellige tidsligheder og tilgange til fortiden. Det traditionelle – i manglen på et bedre ord – museum spørger, hvad fortiden gjorde; det aktivistiske museum forklarer, hvad den gjorde forkert, og hvad vi nu skal gøre korrekt for at gå en bedre fremtid i møde. Motiverne kan være gode, men de temporale implikationer er ikke uvæsentlige.

EN FORKRØBLET TID – EN UDFORDRING AF TIDENS IMPERATIVER

Et af de mest bemærkelsesværdige bidrag i nyere tid til den fænomenologiske diskussion af menneskets tidslighed kommer fra arkæologen Eva Brann, der i mange år har været tilknyttet det amerikanske St. John's College. Brann forsøgte i værket *What, Then, is Time?* at skabe en syntese over de mange teorier og tanker, der var gjort om tidens væsen og vores forhold til den. Titlen på værket afslører et idéslægtskab med Augustin, hvis tanker i høj grad er styrende for bogens analyse. Brann fremhæver på baggrund af Heidegger, at vi er mennesker ved tilstedeværelsen – *Dasein* –, men tillige, med hjælp fra Augustin, at "to exist is both to be in the present and to be in the presence of things" (Brann 2019a). At være til stede, at være vores egen tidslighed bevidst, kræver ifølge Brann (igen på skuldrene af Heidegger og Augustin), at vores sind i nuet arbejder i et spændingsfelt mellem minder og fremsynethed (Brann 2019a). At museet er centralt i denne bevidst-

gørelse, er eksempelvis blevet foreslået af museumsdirektør ved Den Gamle By i Aarhus, Thomas Bloch Ravn, der netop har fremhævet museet som et rum, der fordrer refleksion over tidsligheden. Han mener, folk søger museet for at "Besinde sig." Der spørger de, ifølge Ravn (2020:4): "Hvor kommer vi fra, og hvor er vi på vej hen?" Hvor Augustin betragtede nuet for kontinuerligt, tæt sammenhængende med frem- og fortid, anser Ravn det derimod som flygtigt: "For 'nu' er som bekendt et uendeligt kort øjeblik, et midlertidigt stoppested, på vejen mellem fortid og fremtid. Det er historien, der binder det sammen, og her spiller museernes troværdighed og folkelige forankring en nøglerolle" (2020). Ikke desto mindre er det at være menneske at være temporal – og museet spiller en væsentlig rolle i den henseende.

TIDSPATOLOGIER

På baggrund af sine refleksioner omkring det temporale menneske advarer Brann om to, hvad hun på polemisk vis kalder for *tidspatologier*, tendenser der binder sig til det aktivistiske, og som fordrer et forkrøblet syn på tidslighed. Den første (og måske mindst relevante i denne sammenhæng) er det overdrevne fokus på at leve i nuet uden tidslig refleksion. "To try to live in this Now is to[o] long to fill it with strong stimulation and increasing novelty". At leve i denne forståelse af nuet bliver, ifølge Brann, paradoksalt nok tilstedeværelsens modsætning. Hendes anden anke knytter sig til ideen om fremtiden som en slags imperativ, uundgåelig kraft.

And finally, some people are so dominated by a future that is supposedly coming at them that they give up what they really care about to make themselves into ready servants of this oncoming power. But according to my understanding the

future is nothing but the dreams and plans we currently have, and as far as the humanly-made world is concerned, nothing is coming but what we actively or passively agree to. It is that passivity which is, to my mind, the greatest time-pathology (Brann 2019a).

Man kan rettelig indvende, at aktivismen i begrebslig forstand er passivitetsens modsætning, men når aktivismen netop stræber mod et mål i fremtiden, fordrer den også en omkalfatring af nutiden – og en fængsling af fortiden. Brann diagnosticerer derfra en tidsforståelse, som ser fortiden ”as a march of obsolescence” (Brann 2019b), der desuden betragter nutiden som en overgangsfase til fremtiden.

AFSLUTNING

Med afsæt i Fiskeri- og Søfartsmuseets aktuelle Shorewalk-arrangement har jeg ønsket at undersøge og diskutere museumsaktivismens tidslige implikationer. Gennemgående for museumsaktivismens temporalitet er ideen om tidens imperativer, der knytter an til Kosellecks tese om den accelererende eller forsvindende tid. Socialøkonomiske, -politiske og klimaspørgsmål er blot nogle af de emner, der præger vores tids forestillinger om, hvad vi må gøre for at sikre en bedre fremtid. Imod tidens imperativer advarer Brann:

People succumb to the persuasion that ‘we live in a time of change,’ giving to time an independent power, as if it were an accelerator that puts life in overdrive without the need of my foot on the figurative pedal—a vehicle racing through each present to the next, a car in need of a factory recall. (Brann 2019b)

Vi må have for øje, at nu- og fremtidens dispositioner ikke nødvendigvis var styrende for fortidens ageren. Det er de fleste – særligt i mu-

seumsbranchen – naturligvis klar over, men hvis fortiden ikke skal ende som en ”march of obsolescence”, så må vi atter udfordre og udvide vores tidslighed. En vigtig del af denne proces består i at forstå fortiden på fortidens præmisser, men også at respektere fortidens aktørers egen temporalitet som havende en egenverdi, der ikke afhænger af nutiden – og ønsket om en bestemt fremtid. Mellem linjerne kan man i det ovenstående læse et forsvar for museet som en anakronistisk institution, der faciliterer oplysning og perspektiv alene ved at konfrontere gæsten med sin egen tidslighed, som skuer længere ud i horisonten end tidens regime tillader. Det kan forekomme en kende idealistisk, og det er måske for letkøbt.

Videnskabsinstitutioner har altid været vant til at skulle aktualisere deres ressortområder, og særligt i løbet af det sidste tiår er museerne blevet klar over, at deres eksistens ikke er naturgiven. Vender vi for en stund tilbage til Aakjærs møde med det skimlede skrift og den skjoldede alterbog, så er det også værd at indvende, at konfrontationen med egen tidslighed her ikke er fordret af en a priori, nærmest mystisk, kraft. Aakjær, som så mange før ham, søgte selv at lære den unge kvinde, som Hegel så herligt personificerede tiden, at kende. Museer bør ikke regne med, at deres gæster har den slags temporale prædispositioner. For at blive i Hegels analogi er mødet mellem gæst og museum oftest bestemt af førstnævntes interesse i nogle særlige frugter – oftest forbliver det da også ved dyrkelsen af disse frugter. Vi kender alle museums-gæsten, der ønsker at dyrke et helt bestemt aspekt af et speciale (motor-, våbentyper, en bestemt husflid, stenøkser osv.), hvortil man som museumsmand kan begræde, at de – efter vores egne overbevisninger – større erkendelser udebliver. Mange gæster når aldrig at kende den unge kvinde, og for mange af dem er dette kendskab heller ikke en vigtig

16 del af det at gå på museum. I den henseende må museumsaktivismen bydes velkommen, da den hjælper til at give museerne aktualitet og relevans i en tid, hvor de ellers risikerer at gå til i stagnation og forsvinde blandt de utallige dannelses-, fritids-, og hobbytilbud, der ellers findes. Aktivismen sætter en klar retning for museernes mål og virke, der allerede er knæsat i den danske museumslov med bestemmelsen om, at en vigtig del af museets formål består i at: 1) aktualisere viden om kultur- og naturarv og gøre denne tilgængelig og vedkommende, 2) udvikle anvendelse og betydning af kultur- og naturarv for borgere og samfund og 3) sikre kultur- og naturarv for fremtidens anvendelse.⁶ Vi har alle dage aktualiseret og haft specialer, der har sat retningen for, hvad og hvordan vi formidler på museerne. Til- og fravalg gøres dagligt, hvilket betyder, at fortiden sjældent fortælles alene på dens egne præmisser, men oftest i et klart perspektiv til nutiden, der kaster lys ind i fremtiden. Hvad sker der, når den ”aktualiseringspraksis” erstattes med museumsaktivisme? Forskellen anes i etymologien, hvor aktualiseringen taler til perspektivering, en slags ajourføring af historien med samtiden, hvorimod aktivismen kræver handling; bevægelse fra nutid *mod* fremtiden.

FREMTIDEN

Hvad betyder det for vores tidslighed, når aktivismens præsentiske (og futuristiske) fokus bliver retningsgivende for museets forskning og formidling? En tidslighed formet af en aktivisme og et ønske om eksempelvis bæredygtighed, vi møder i alle livets aspekter, lige fra vores daglige affaldssortering, den kommunale politik, vores uddannelsesinstitutioner og i FN's skåltaler. Hvad betyder det, når museer på kryds og tværs af specialer opfordres til at springe ombord på denne aktivisme? Museer-

nes tidslige fokus forskydes længere mod fremtiden, hvorved fortidens karakter og relevans forandres. Heidegger påpegede, at fortidens genstande kun er interessante i den (menneskelige) forstand fordi, at de har tilhørt eksistenser, der har været tilstedeværende i deres egen tid. Hvad sker der, når den i fortiden tilstedeværende i stigende grad erstattes af vores nutidige tilstedeværelses perspektiv? Bør vi frygte en uniformering og forkrøbling af vores tidslighed, der alene beror på nu- og fremtidens fokusområder?

På Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg er vi trådt ombord på den skude, der har sat sejl mod mere bæredygtige tider. For at undgå idiosynkrasier i en tid, hvor kursen kan synes mere og mere ensrettet, har Dupont-Mouritzen bebudet, at vi konstant må reflektere over og udfordre egen praksis. I forbindelse med sin tiltrædelse i 2016 proklamerede han således: ”At udvise et stærkt engagement i miljøproblemer og samtidig være et museum uden sentimentalitet, et arbejdets museum, nøgternt og sandt, kræver at man konstant har fokus på sit forskningsmæssige ståsted, og dermed neutralitet” (Dupont-Mouritzen 2016:148). Det er et godt afsæt for ethvert videnskabeligt arbejde, der er i berøring med aktivisme og tidens tegn mere generelt. Disse synes, jf. ovenstående, netop at være fremtidsorienteret, hvorfor det er særligt relevant at stille skarpt på spørgsmålet om tidslighed – også i museologien. Disse spørgsmål må i sidste ende stille skarpt på vores egen samtid og imperativerne vi selv skaber, for som Augustin siger:

Hvis fremtiden og fortiden er til, vil jeg gerne vide, hvor de er. Selvom jeg ikke er i stand til det, så ved jeg dog, at hvor de end er, så er de der ikke som fremtidige eller fortidige, men som nutidige. For hvis fremtiden også er fremtidig der, så er den der endnu ikke, og hvis fortiden er fortidig der,

er den der ikke mere. Uanset hvor de tider er, og hvad de er, så er de kun til som nutidige (Augustin 2018:258).

NOTER

1. Den kommunale plan kan hentes på hjemmesiden: <http://vision2025.esbjergkommune.dk/da-dk/vision-2025> (downloadet 26. maj 2020).
2. Mere information om Fiskeri- og Søfartsmuseets projekt Shorewalk: <https://fimus.dk/shorewalk/> (besøgt den 11. september 2020).
3. Spørgsmål nr. 307 stillet i Folketingets Kulturudvalg den 24. marts 2020. <https://www.ft.dk/samling/20191/almdel/kuu/spm/307/svar/1675813/2217912/index.htm> (downloadet 11. september 2020).
4. Plakaten kan ses og downloades på Danske Museers hjemmeside: <https://www.dkmuseer.dk/nyhed/museer-og-verdensm%C3%A5l> (downloadet 26. maj 2020).
5. F.eks. delmålene 1.4.: overveje gratis adgang for mindre bemidlede, 2.4.: bruge museets areal til bæredygtig produktion og salg i café og 5.4.: giv lige løn og lige mulighed for alle køn.
6. Bekendtgørelse af museumsloven, her hentet fra *Retsinformation*. <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2014/358> (downloadet 11. september 2020).

REFERENCER

Utrykte kilder

Shorewalk, Introbrochure 2020, 4s. Fiskeri- og Søfartsmuseets arkiv.

Internetkilder

Aakjær, Jeppe 1916. "Historiens Sang." *Kalliøpe*. <https://kalliøpe.org/da/text/aakjaer2002042701> (downloadet den 26. maj 2020).

Birch, Julie Rokkjær 2020. "Coronakrisen har vist behovet for, at museer bliver aktivistiske." *Ræson*

3. maj. <https://www.raeson.dk/2020/julie-rokkjaer-birch-coronakrisen-har-vist-behovet-for-at-museer-bliver-aktivistiske/> (downloadet den 26. maj 2020).

Brann, Eva 2019a. "What, Then, Is Time?" *The Imaginative Conservative* 7. januar. <https://theimaginativeconservative.org/2019/01/what-is-time-eva-brann-90.html> (downloadet den 26. maj 2020).

Brann, Eva 2019b. "Imagining a World Without Time." *The Imaginative Conservative* 7. Oktober. <https://theimaginativeconservative.org/2019/10/world-without-time-eva-brann-90.html> (downloadet den 26. maj 2020).

Hammer, Sara Hegna 2020. "Vil åbne museet." *Klassekampen* 22. maj. https://klassekampen.no/utgave/2020-05-22/vil-apne-museet?fbclid=IwAR3ms7FjRp-XghfHGsqBbs2zb5MnozwbNW_hT1ZqWVcKnLUy_T5kRFIvBqc (downloadet den 26. maj 2020).

ICOM 2019. "ICOM announces the alternative museum definition that will be subject to a vote." *ICOM*. <https://icom.museum/en/news/icom-announces-the-alternative-museum-definition-that-will-be-subject-to-a-vote/> (downloadet den 26. maj 2020).

ICOM 2018. "What is ICOM's definition of a museum?" *ICOM*. <https://icom.museum/en/faq/what-is-icoms-definition-of-a-museum/> (downloadet den 26. maj 2020).

Kant, Immanuel 1996. *The end of all things*. <https://cpb-us-w2.wpmucdn.com/voices.uchicago.edu/dist/f/106/files/2013/02/Kant-The-end-of-all-things.pdf> (downloadet den 26. maj 2020).

Nietzsche, Friedrich 1874. *On the Use and Abuse of History for Life*. <http://la.utexas.edu/users/hcleaver/330T/350kPEENietzscheAbuseTableAll.pdf> (downloadet den 26. maj 2020).

Noce, Vincent 2019a. "What exactly is a museum? Icom comes to blows over new definition." *The Art Newspaper* 19. august. <https://www>

- theartnewspaper.com/news/what-exactly-is-a-museum-icom-comes-to-blows-over-new-definition (downloadet den 26. maj 2020).
- Noce, Vincent 2019b. "Vote on Icom's new museum definition postponed." *The Art Newspaper* 9. September. <https://www.theartnewspaper.com/news/icom-kyoto> (downloadet den 26. maj 2020).
- Stokbro, Lars 2020. "Fiskerimuseet har skiftet ud på en stribe poster og flytter fokus: Klar til gigantbyggeri." *Jydske Vestkysten* 27. januar. <https://jv.dk/artikel/fiskerimuseet-klar-til-gigantbyggeri-fokus-flyttes-fra-livet-i-havet-til-fn-s-klimam%C3%A5l-om-b%C3%A6redygtig-fremtid> (besøgt den 26. maj 2020).
- Westphal, Kim 2019. "En glad museumsdirektør: Som at få et guldkort i hånden." *Ugeavisen Esbjerg* 22. oktober. <https://www.ugeavisen-esbjerg.dk/esbjerg/En-glad-museumsdirektoer-Som-at-faa-et-guldkort-i-haanden/artikel/420976> (besøgt 26. maj 2020).
- LITTERATUR**
- Aristotle 1991. *Physics. Translation by Jonathan Barnes, Oxford Translation*, Vol. 1. Princeton: Princeton University Press.
- Augustin 2018. *Augustins bekendelser. Oversat af Torben Damsholt*. Humlebæk: Visdomsbøgerne.
- Brann, Eva 1999. *What, then, is Time?* Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Dupont-Mouritzen, David 2016. "Re-Imagine." *Sjæk'len – Årbog for Fiskeri- og Søfartsmuseet*, 142–154.
- Grundtvig, N.F.S. 1809. "Et Par Ord om vore Oldtids Minder." *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn* 6:104, 1662–1665.
- Grundtvig, N.F.S. 1839. "Om et historisk Selskab i levende Retning." *Brage og Idu* 1:2, 414–474.
- Harrison, Rodney 2020. "Heritage as future-making practices." In Rodney Harrison, Caitlin DeSilvey, Cornelius Holtorf (eds.). *Future Heritage*. London: UCL Press, 20–50
- Hartog, François 2015. *Regimes of Historicity: Presentism and Experiences of Time*. New York: Columbia University Press.
- Heidegger, Martin 2007. *Væren og tid*. Aarhus: Klim.
- Hegel, G.W.F. 2017. *Åndens fænomenologi*. København: Gyldendal.
- Holst, Christina 2018. "Museumsaktivisme." *Kulturstudier* 9:2, 5–33.
- Janes, Robert R. & Richard Sandell 2019. "Preface." In Robert R. Janes & Richard Sandell (eds.). *Museum Activism*. New York: Routledge, xxvii–xxviii.
- Janes, Robert R. & Richard Sandell 2019. "Posterity has arrived." In Robert R. Janes & Richard Sandell (eds.). *Museum Activism*. New York: Routledge, 1–23.
- Koselleck, Reinhart 2007. *Begreber, tid og erfaring*. København: Hans Reitzels Forlag.
- McClellan, Andrew L. 1988. "The Musée du Louvre as Revolutionary Metaphor During the Terror." *The Art Bulletin* 70:2, 300–313.
- Rasmussen, Holger 1979. *Dansk museumshistorie*. Hjørring: Dansk kulturhistorisk museumsforening.
- Ravn, Thomas Bloch 2020. *Museer for folk*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Sandahl, Jette 2017. "Ny ICOM-komité om museumsdefinitionen og museernes fremtidige muligheder." *Danske Museer* 30:5, 32–34.
- Thorup, Mikkel 2013. "Taget ud af sammenhæng." *Slagmark* 67, 77–108.
- Walklate, Jenny 2012. *Timescapes: The Production of Temporality in Literature and Museums*. Thesis submitted at University of Leicester.
- Kasper Thissenius Haunstrup Rathjen, Ph.d., kulturhistorisk inspektør
kr@fimus.dk*
- Fiskeri- og Søfartsmuseet
Postnr. 6710
Tarpbagevej 2 Esbjerg, Danmark
<https://fimus.dk/staff-member/kasper/>*